

VPRO

**HOLLAND
FESTIVAL**

MONIEK TOEBOSCH PRESENTEERT:

A A N V A L L E N V A N U I T E R S T E N

Een VPRO/Holland Festival-produktie van
Ad 's Gravesande, Ellen Jens, Frans de Ruiter,
Moniek Toebosch, Theo Uittenbogaard.

Amsterdam, Theater Carré: 8 juni 1983, 20.30-23.00 uur

ESTHETIEK

Programma:

- * De Duo
Albert Veenendaal, piano
Dick de Graaf, saxofoon
nieuwe Nederlandse geïmproviseerde muziek uit Utrecht
- * Eiko & Koma
Eiko OTAKE en Koma TAKASHI in een gedeelte uit 'Trilogy'
Japanse buto-dans
- * Larry Fishkind
tuba solo
gevolgd door:
- * Fanfare 'Nos jungit Apollo' uit St. Oedenrode
o.l.v. Herman Jeurissen
Passacaglia uit 'Tryptiek'
muziek: Louis Toebosch (geb. 1916)
- * Wencke Mühleisen met de performance Ästhetik:
'Een grensoverschrijdende performance, waarin ik een
bombastische aanval zal doen op ons westers begrip van
esthetica. Het is een kritiek op de huichelachtige,
sexuele en liefdesesthetiek, met aktionistische middelen,
bodyart, film, geluid en publieksdeelname.'
- * Akiko NISHIGATA en Chieko FUKUNAGA
traditionele Japanse muziek op koto, shamisen en met zang
- * Anne Teresa De Keersmaecker en Michèle Anne De Mey
'Fase I en IV'
choreografie: Anne Teresa De Keersmaecker
muziek : Steve Reich - Piano Phase (I)
Clapping Music (IV)
nieuwe Belgische moderne dans uit Brussel o.a.v. Schaamte vzw
- * Moniek Toebosch & Larry Fishkind
Improvisaties

* **Sancta Susanna** opus 21 (1922)

muziek: Paul Hindemith

tekst: August Stramm

Susanna	- Thea van der Putten
Klementia	- Jard van Nes
Alte Nonne	- Michiel ten Houte de Lange
Eine Magd	- Tannie Willemstijn
Ein Knecht	- Hans Pootjes
Chor der Nonnen	- Het Nederlands Kamerkoor

Het Residentie-Orkest

Muzikale leiding	- Reinbert de Leeuw
Regie	- Lodewijk de Boer
Decor en kostuums	- Frank Raven
Coördinatie	- Tineke de Ruiter
Kostuumuitvoering	- Rita Kleinenberg
Techniek en productie	- Dick Heinz
Grime	- Servaes van Eijck c.s.
Repetitor	- Huub Kerstens

Sancta Susanna

één-akter van August Stramm, gepubliceerd in het tijdschrift 'Der Sturm' (1914) en na zijn dood voor het eerst opgevoerd in 1918 in Berlijn. Als opera beleefde Sancta Susanna zijn première in 1921.

Het verhaal speelt zich af in een nonnenklooster. In de kapel zitten Susanna en Klementia te bidden voor het altaar, waarboven een groot kruisbeeld hangt. Susanna is volledig in extase. Klementia herinnert zich hoe zij dertig of veertig jaar eerder een naakte non voor het altaar zag die het kruisbeeld omarmde. Die non werd gestraft voor haar zonden en levend ingemetseld. Klementia herinnert Susanna aan haar gelofte van armoede, kuisheid en gehoorzaamheid. In afgrijzen moet Klementia toezien hoe Susanna de geschiedenis te letterlijk neemt.

De eerst opvoering van Sancta Susanna heeft heel wat voeten in de aarde gehad. Aanvankelijk bevochten het Landestheater te Stuttgart en de Oper Frankfurt elkaar om de première van het drieluik Mörder, Hoffnung der Frauen, Das Nusch-Nuschi en Sancta Susanna. Na lezing van de tekst van Sancta Susanna zag het Landestheater van die eerst opvoering af. In Stuttgart gingen uiteindelijk alleen Mörder en Das Nusch-Nuschi in première. De leiding van de Oper Frankfurt hield stand en uiteindelijk - na veel tegenwerking en tegenslag - ging het drieluik begin 1922 in première.*

De eerste opvoeringen vormden het begin van een groot schandaal. Er kwamen felle protesten vanuit het bisdom Frankfurt en er ontstond een regelrechte campagne om verdere opvoeringen te doen verbieden. Het gevolg hiervan was dat Hindemith bestempeld werd als revolutionaire beeldenstormer en godsdienstlasteraar. Over de muzikale kwaliteiten van Sancta Susanna werd nauwelijks meer gesproken. Opvoeringen buiten Frankfurt werden, mede als gevolg van deze campagne afgelast.

In Hamburg vond op 18 januari 1925 de voorlopig laatste voorstelling van Sancta Susanna plaats. Enkele jaren geleden is Sancta Susanna weer opnieuw uitgevoerd.

August Stramm (1874-1915)

Duits schrijver, aanvankelijk ambtenaar, werd in 1913 medewerker aan het tijdschrift 'Der Sturm' en kwam daarmee in het centrum van de gelijknamige culturele beweging te staan. Hij was een uitgesproken (vroeg-)expressionistisch dichter. Zijn één-akter Sancta Susanna (Ein Gesang der Mainacht) was zeer omstreden en werd door Paul Hindemith later gebruikt voor de opera Sancta Susanna opus 21. Zijn drama's en gedichten worden gekenmerkt door nominaal taalgebruik, vele neologismen, geen zinnen, nauwelijks of geen grammaticale en syntactische verbanden, maar reductie tot woord, beeld of begrippenreeks. Hij was in dit alles een voorloper van het dadaïsme.

Muziek en vormgeving**

De muziek van Sancta Susanna heeft een sterk horizontale werking. Het is eigenlijk één lang recitatief, doorzichtig geïnstrumenteerd, met enkele heftige uiteenzettingen, b.v. het verhaal van Klementia. De beide nonnen bewegen zich via de etherische tussenspelen haast zwevend over het toneel, in duidelijke geometrische patronen, vergelijkbaar met de horizontale architectuur van de muziek.

Librettist August Stramm sneuvelde in W.O.I in 1915. Hij was 'Postinspector' in Bremen en een hysterisch expressionistisch dichter. Uitvinder van de z.g. 'Schrei Dramen'. Het libretto is doordrenkt met een gewelddadige passie.

Er is sprake van een extatisch-religieuze context. Het is het verhaal van de 'ooggetuige' Klementia, die in een kapel een traumatische, zeer sexueel getinte ervaring heeft gehad: 'Een non die zich aan de lichamelijke lust overgaf, zich ontkleedde en de lendendoek van Christus wegtrok...'

Ze dwingt Susanna tot hetzelfde. Op de achtergrond speelt een soort lesbische genegenheid, verbonden met de dood. Tenslotte wordt de zondares levend ingemetseld. Sancta Susanna wordt tot Satana Susanna...

* Eerste opvoering Sancta Susanna: Frankfurt, 26 maart 1922 o.l.v. Ludwig Rottenberg; Regie, Ernst Lert; decor: Ludwig Sievert; solisten: Emma Holl (Susanna), Magda Spiegel (Klementia).

** Vrij naar de toelichting van de hand van Lodelijk de Boer in het programmaboekje van de Hindemith-Carré-produktie Holland Festival 1983.